ट्रेड यूनियन ऐन, २०४९

ट्रेड यूनियनको सम्बन्धमा व्यवस्था गर्न बनेको ऐन

प्रस्तावना : प्रतिष्ठान र प्रतिष्ठान बाहिर विभिन्न उद्योग व्यापार, व्यवसाय वा सेवामा काम गर्ने कामदार तथा स्वरोजगार गर्ने व्यक्तिहरुको व्यावसायिक तथा पेशागत हक हितलाई संरक्षण र सम्बर्द्धन गर्नको लागि ट्रेड यूनियनको दर्ता, संचालन र तत्सम्बन्धी अन्य आवश्यक व्यवस्था गर्ने सम्बन्धमा कानूनी व्यवस्थ ागर्न वान्छनीय भएकोले,

श्री ५ महाराजाधिराज वीरेन्द्र वीर विक्रम शाहदेवको शासनकालको सत्ताइसौं वर्षमा संसदले यो ऐन बनाएको छ ।

१. **संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ** : (१) यस ऐनको नाम "ट्रेड यूनियन -पहिलो संशोधन) ऐन २०५५" रहेको छ ।

(२) यो ऐन तुरन्त प्रारम्भ हुनेछ ।

२. **परिभाषा** : विषय वा प्रसंगले अर्को अर्थ नलागेमा यस ऐनमा,–

(क) "प्रतिष्ठान" भन्नाले श्रम ऐन, २०४८ को दफा २ को खण्ड (ख) बमोजिमको प्रतिष्ठान सम्झनु पर्छ ।

(ख) "कामदार" भन्नाले प्रतिष्ठान र प्रतिष्ठानबाहिर विभिन्न उद्योग, व्यापार व्यवसाय वा सेवामा कार्यरत स्थायी, अस्थायी, करार, दैनिक ज्यालादारी, पिसरेट, ठेक्कामा वा त्यस अन्तर्गत काम गर्ने कामदार तथा कृषि श्रमिक सम्झनु पर्छ र सो शब्दले प्रतिष्ठानको व्यवस्थापक तथा प्रबन्धक तह र त्यसको विभाग, शाखा, उपशाखा तथा इकाईको प्रमुख भई काम गर्ने कर्मचारी बाहेक अन्य कर्मचारी र स्वरोजगार गर्ने व्यक्तिलाई समेत जनाउँछ ।

(ख१) "कृषि श्रमिक" भन्नाले कृषि क्षेत्रमा ज्याला, बनी गरी जीवीकोपार्जन गर्ने व्यक्ति सम्झनु पर्छ।"

(ग) "व्यवस्थापक" भन्नाले श्रम ऐन, २०४८ को दफा २ को खण्ड (च) बमोजिमको व्यवस्थापक सम्झनु पर्छ ।

(घ) "ट्रेड यूनियन" भन्नाले कामदारहरुको पेशागत हक हितको संरक्षण र सम्बर्द्धन गर्न यस ऐनबमोजिम दर्ता भएको प्रतिष्ठानस्तरको ट्रेड यूनियन सम्झनु पर्छ र सो शब्दले ट्रेड यूनियन संघ तथा ट्रेड यूनियन महासंघलाई समेत जनाउँछ ।

(ङ) "प्रतिष्ठानस्तरको ट्रेड यूनियन" भन्नाले दफा ३ बमोजिम दर्ता भएको प्रतिष्ठानस्तरको ट्रेड यूनियन सम्झनु पर्दछ ।

(च) "ट्रेड यूनियन संघ" भन्नाले दफा ४ बमोजिम दर्ता भएको ट्रेड यूनियन सम्झनु पर्दछ ।

(छ) "ट्रेड यूनियन महासंघ" भन्नाले दफा ४ बमोजिम दर्ता भएको ट्रेड यूनियन महासंघ सम्झनु पर्छ ।

(ज) "आधिकारीक ट्रेड यूनियन" भन्नाले कामदारहरुको हक हितको संरक्षण गर्नको लागि व्यवस्थापकसित सामूहिक सौदावाजी गर्नाको लागि व्यवस्थापकसित

सामूहिक सौदावाजी गर्न दफा ११ बमोजिम मान्यता प्राप्त गरेको प्रतिष्ठानस्तरको ट्रेड यूनियन सम्झनु पर्छ ।

(झ) "कार्य समिति" भन्नाले ट्रेड यूनियनको विधानबमोजिम गठित कार्य समिति सम्झनु पर्छ ।

(ञ) "सदस्य" भन्नाले प्रतिष्ठान स्तरको ट्रेड यूनियनको सदस्यता लिएको सम्बन्धित प्रतिष्ठानको कामदार सम्झनु पर्छ ।

(ट) "पदाधिकारी भन्नाले कार्य समितिको अध्यक्ष, उपाध्यक्ष, महासचिव, सचिव र कोषाध्यक्ष सम्झनु पर्छ र सो शब्दले कार्य समितिको सदस्यलाई समेत जनाउँछ ।

(ठ) "पंजिकाधिकारी" भन्नाले दफा १४ बमोजिम नियुक्त पंजिकाधिकारी सम्झनु पर्छ र सो शब्दले पंजिकाधिकारीको अधिकार प्रयोग गर्न पाउने गरी श्री ५ को सरकारले नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशित गरी तोकेको अधिकारीलाई समेत जनाउँछ ।

(ड) "दर्ता किताब" भन्नाले ट्रेड यूनियन दर्ता गर्न दफा १६ बमोजिम खडा गरेको दर्ता किताब सम्झनु पर्छ ।

(ढ) "श्रम अदालत" भन्नाले श्रम ऐन, २०४८ अन्तर्गतको श्रम अदालत सम्झनु पर्छ ।

(ण) "तोकिएको" वा "तोकिएबमोजिम" भन्नाले यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियममा वा श्री ५ को सरकारले नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशित गरी जारी गरेका आदेशमा तोकिएको वा तोकिएबमोजिम सम्झनु पर्छ ।

परिच्छेद – २

ट्रेड यूनियनको दर्ता

३. प्रतिष्ठानस्तरको ट्रेड यूनियनको दर्ता : (१) सम्बन्धित प्रतिष्ठानका कामदारहरुले आफ्नो पेशागत हकहितको संरक्षण र सम्बर्द्धन गर्न प्रतिष्ठानस्तरको ट्रेड यूनियनहरुको गठन गर्न सक्नेछन् ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमगठित प्रतिष्ठानस्तरको ट्रेड यूनियन दर्ता गराउनको लागि कार्य समितिले तोकेको पदाधिकारीले कम्तीमा दशजना सदस्यहरुको हस्ताक्षर गराई सो ट्रेड यूनियनको विधान र तोकिएको दस्तुत संलग्न राखी तोकिएको विवरण सहित तोकिएबमोजिमको ढाँचामा पंजिकाधिकारी समक्ष दरखास्त दिनु पर्नेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम परेको दरखास्त उपर पंजिकाधिकारीले दर्ताको लागि रीत पुगे नपुगेको हेरी दरखास्त परेको मितिले वा दफा ६ बमोजिम थप विवरण मागिएको त्यस्तो विवरण प्राप्त मितिले पन्ध्र दिनभित्र त्यस्तो ट्रेड यूनियन दर्ता गरी तोकिएबमोजिमको ढाँचामा दरखास्तवालालाई दर्ताको प्रमाणपत्र दिनु पर्नेछ ।

(४) उपदफा (३) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि सम्बन्धित प्रतिष्ठानको कम्तीमा २५ प्रतिशत कामदारहरु सदस्य नभएको प्रतिष्ठानस्तरको ट्रेड यूनियनको सदस्य हुन सक्ने छैन ।

(५) कुनै पनि कामदार एकै समयमा एकभन्दा बढी प्रतिष्ठानस्तरको ट्रेड यूनियनको सदस्य हुन सक्ने छैन ।

४. <u>ट्रेड यूनियन संघको दर्ता</u> : (१) कम्तीमा पचासवटा प्रतिष्ठानस्तरको ट्रेड यूनियनहरुले वा प्रत्येक जिल्लाबाट एकसय जना पर्ने गरी कम्तीमा बीस जिल्लाका पाँचहजार कृषि श्रमिकले वा एकै प्रकृतिको प्रतिष्ठानका कम्तीमा पाँच हजार कामदारहरुले आपसमा सम्झौता गरी ट्रेड यूनियन संघ गठन गर्न सक्नेछन् ।

(२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि प्रतिष्ठान बाहिरका एकै प्रकृतिका उद्योग, व्यापार व्यवसाय वा सेवाका काम गर्ने कम्तीमा पाँचसय जना कामदार वा स्वरोजगारहरुले पनि आपसमा सम्झौता गरी ट्रेड यूनियन संघ गठन गर्न सक्नेछन् ।

(३) उपदफा (१) वा (२) बमोजिम गठित ट्रेड यूनियन संघ दर्ता गराउनको लागि कार्य समितिले तोकेको पदाधिकारीले त्यस्तो ट्रेड यूनियनहरुले आपसमा गरेको सम्झोताको प्रतिलिपि, ट्रेड यूनियन संघको विधान र तोकिएको दस्तुत समेत संलग्न राखी तोकिएको विवरण सहित तोकिएबमोजिमको ढाँचामा दरखास्तवालालाई दर्ताको प्रमाणपत्र दिनु पर्नेछ ।

(४) उपदफा (३) बमोजिम परेको दरखास्त उपर पंजिकाधिकारीले दर्ताको लागि रीत पुगे नपुगेको हेरी दरखास्त परेको मितिले वा दफा ६ बमोजिम थप विवरण मागिएकोमा त्यस्तो विवरण प्राप्त भएको मितिले पन्ध्र दिनभित्र त्यस्तो ट्रेड यूनियन संघ दर्ता गरी तोकिएबमोजिमको ढाँचामा दरखास्तवालालाई दर्ताको प्रमाणपत्र दिनु पर्नेछ ।

(५) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएमो भएतापनि कुनै पनि प्रतिष्ठानको ट्रेड यूनियन एकै समयमा एक भन्दा बढी ट्रेड यूनियन संघको सदस्य हुन सक्ने छैन र कुनै एउटा ट्रेड यूनियन संघमा एउटै प्रतिष्ठानका एक भन्ज्दा बढी प्रतिष्ठानस्तरको ट्रेड यूनियन सदस्य हुन पाउने छैन ।

(६) उपदफा (४) बमोजिम ट्रेड यूनियन संघ दर्ता भएपछि त्यस्तो ट्रेड यूनियन संघको सदस्य संख्या दश प्रतिशतसम्म कम हुन गएमा पनि त्यस्तो ट्रेड यूनियन यूनियन सदस्य हुन पाउने छैन ।

५. <u>ट्रेड यूनियन महासंघको दर्ता</u> : (१) कम्तिमा दशवटा ट्रेड यूनियन संघहरुले आपसमा सम्झौता गरी ट्रेड यूनियन महासंघ गठन गर्न सक्नेछन् ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम गठित ट्रेड यूनियन महासंघ दर्ता गराउनको लागि कार्य समितिले तोकेको पदाधिकारीले ट्रेड यूनियन संघहरुले आपसमा गरेको सम्झौताको प्रतिलिपि, ट्रेड यूनियन महासंघको विधान र तोकिएको दस्तुर समेत संलग्न राखी तोकिएको विवरण सहित तोकिएबमोजिमको ढाँचामा पंजिकाधिकारी समक्ष दरखास्त दिनु पर्नेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिम परेको दरखास्तउपर पंजिकाधिकारीले दर्ताको लागि रीत पुगे नपुगेको हेरी दरखास्त परेको मितिले वा दफा ६ बमोजिम थप विवरण मागिएकोमा त्यस्तो विवरण प्राप्त भएको मितिले पन्ध्र दिनभित्र त्यस्तो ट्रेड यूनियन महासंघ दर्ता गरी तोकिएबमोजिमको ढाँचामा दरखास्तवालालाई दर्ताको प्रमाणपत्र दिनु पर्नेछ ।

(४) उपदफा (१) ्मा जुनसुकै कुरा लेखिएमो भएतापनि कुनै पनि ट्रेड यूनियन संघ एकै समयमा एक भन्दा बढी ट्रेड यूनियन महासंघको सदस्य हुन सक्ने छैन ।
(५) उपदफा (३) बमोजिम ट्रेड यूनियन महासंघ दर्ता भएपछि त्यस्तो ट्रेड यूनियन महासंघको सदस्य संख्या दश प्रतिशतसम्म कम हुन गएमा पनि त्यस्तो ट्रेड यूनियन महासंघको दर्ता एक वर्षसम्म कायम रहनेछ ।

६. <u>थप विवरण माग्न सक्ने</u> : (१) पंजिकाधिकारीले ट्रेड यूनियनको दर्ताको सम्बन्धमा थप विवरण आवश्यक देखेमा ट्रेड यूनियन दर्ताको सम्बन्धमा थप विवरण आवश्यक देखेमा ट्रेड यूनियन दर्ताको लागि दरखास्त परेको मितिले सात दिनभित्र आवश्यक देखिएको विवरण माग्न सक्नेछ ।

(२) दफा ३, ४ र ५ मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भए तापनि उपदफा (१) बमोजिम मागिएको विवरणहरु प्राप्त नभएसम्म कुनैपनि ट्रेड यूनियन दर्ता हुने छैन ।

७. <u>दर्ता गर्न इन्कार गर्न सकिने</u> : पंजिकाधिकारीले देहायका अवस्थामा ट्रेड यूनियनदर्ता गर्न इन्कार गर्न सक्नेछ :–

७क. <u>ट्रेड यूनियनको नविकरण</u> : (१) प्रतिष्ठान स्तरको ट्रेड यूनियन प्रत्येक दुई वर्षमा र ट्रेड यूनियन संघ तथा ट्रेड यूनियन महासंघ प्रत्येक चार वर्षमा नवीकरण गर्नु पर्नेछ ।

(२) ट्रेड यूनियनको नवीकरण सम्बन्धी अन्य व्यवस्था तोकिए बमोजिम हुनेछ ।
(क) दरखास्त साथ आवश्यक विवरणहरु संलग्न नभएमा,
(ख) सम्बन्धित प्रतिष्ठानको कम्तीमा २५ प्रतिशत कामदार सदस्य नभएको प्रतिष्ठानस्तरको ट्रेड यूनियन भएमा,
(ग) ट्रेड यूनियनको नाम पहिले दर्ता भएको कुनै ट्रेड यूनियनको नामसंग मिल्ने भएमा,
(घ) ट्रेड यूनियनको विधानमा दफा १० मा लेखिएको विवरणहरु समावेश नगरिएको भएमा ।

परिच्छेद –३

८. <u>स्वशासित र संगठित संस्था हुने</u> : (१) ट्रेड यूनियन अवच्छिन्न उत्तराधिकारवाला स्वशासित र संगठित संस्था हुनेछ ।

(२) ट्रेड यूनियनको काम कारवाहीको निमित्त आफ्नो एउटा छुट्टै छाप हुनेछ ।

(३) ट्रेड यूनियनले व्यक्ति सरह चल अचल सम्पति प्राप्त गर्न, उपभोग गर्न बेच बिखन गर्न वा अन्य किसिमले व्यवस्थ ागर्न सक्नेछ ।

(४) ट्रेड यूनियनले व्यक्ति सरह आफ्नो नामबाट नालिस उजूर गर्न र ट्रेड यूनियन उपर पनि सोही नामबाट नालिस उजूर लाग्न सक्नेछ ।

९. <u>उद्देश्य</u> : (१) ट्रेड यूनियनको उद्देश्य देहायबमोजिम हुनेछ :–

(क) कामदारहरुको कामको अवस्थामा सुधार गरी तिनिहरुको अर्थिक र समाजिक समन्तीको लागि कार्यरत रहने,
(ख) कामदार व्यवस्थापक बीच राम्रो सम्बन्ध राख्न प्रयत्न गर्ने,
(ग) प्रतिष्ठानको उत्पादकत्वमा वृद्धि गरी प्रतिष्ठानको विकास गर्नमा सघाउ पुर्‍याउने,
(घ) कामदारहरुलाई कर्तव्यनिष्ठ र अनुशासित बनाउन प्रयत्नशिल रहने,

(२) उपदफा (१) मा लेखिएका उद्देश्यहरुका अतिरिक्त ट्रेड यूनियन संघ र ट्रेड यूनियन महासंघको उद्देश्य देहायबमोजिम हुनेछ :–

(क) कामदारहरुलाई शिक्षा दिने सम्बन्धमा कार्यक्रमहरु संचालन गर्ने,
(ख) कामदारहरुको हितको निमित्त अन्तर्राष्ट्रिय संघ संस्थाहरुसंग सम्पर्क कायम राख्ने,
(ग) श्रम नीति तर्जुम ागर्ने सम्बन्धमा श्री ५ को सरकारलाई आवश्यक परामर्श प्रदान गर्ने,
(घ) कामदारहरुको सामाजिक एवं आर्थिक स्तरको विकास गर्न आवश्यक कार्यशाला, गोष्ठी, सेमिनार आदि संचालन गरी कामदारहरुलाई उपयोगी हुने तथ्यहरु प्रकाशन गर्ने ।
(ङ) कामदारहरुको हक हितको संरक्षण र सम्बर्द्धन गर्ने सम्बन्धमा श्री छ को सरकारसंग वार्ता गर्ने र प्रचलित कानूनको अधिनमा रही अन्य आवश्यक उपायहरु अपनाउने ।

९क. <u>ट्रेड यूनियनको काम, कर्तव्य र अधिकार</u> : ट्रेड यूनियनको आफ्नो विधानमा उल्लेखित काम, कर्तव्य र अधिकारको अतिरिक्त ट्रेड यूनियनको अन्य काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिमका हुने छन् :–

(क) दफा ९ को उपदफा (१) बमोजिमको ट्रेड यूनियनको उद्देश्य प्राप्तिको लागि आवश्यक काम कारवाही तथा कार्यक्रमहरुको संचालन गर्ने गराउने,
(ख) प्रतिष्ठानस्तरको आधिकारिक ट्रेड यूनियनको निर्वाचनमा आफ्ना सदस्यहरुलाई भाग लिन लगाउने,
(ग) प्रतिष्ठान स्तरको आधिकारिक ट्रेड यूनियनको निर्णयहरु प्रतिष्ठानको कामदारहरुलाई पालना गर्न लगाउने ।

९ख. <u>ट्रेड यूनियन संघ र ट्रेड यूनियनको काम, कर्तव्य र अधिकार</u> : ट्रेड यूनियन संघ र ट्रेड यूनियन महासंघको आफ्नो विधानमा उल्लिखित काम, कर्तव्य र अधिकारको अतिरिक्त ट्रेड यूनियन संघ र ट्रेड यूनियन महासंघको अन्य काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ :–

(क) दफा ९ को उपदफा (२) बमोजिमको ट्रेड यूनियन संघ तथा ट्रेड यूनियन महासंघको उद्देश्य प्राप्तिको लागि आवश्यक काम कारवाही तथा कार्यक्रमहरुको संचालन गर्ने गराउने,

(ख) ट्रेड यूनियन संघ तथा ट्रेड यूनियन महासंघको निर्णयहरु आफ्ना सदस्यहरुलाई भाग लिन लगाउने ।

(ग) ट्रेड यूनियन संघ तथा ट्रेड यूनियन महासंघको निर्णयहरु आफ्ना सदस्यहरुलाई पालना गर्न लगाउने ।

(घ) महत्वपूर्ण र राष्ट्रिय स्तरका श्रम विवाद सम्बन्धी नीतिगत विषयमा सम्पूर्ण कामदारहरुको प्रतिनिधित्व गर्दै श्री ५ को सरकार, विभिन्न प्रकारका व्यवसायिक संघ तथा महासंघ तथा प्रतिष्ठानहरुसंग वार्ता गरी श्रम विवाद सुल्झाउन आवश्यक उपायको अवलम्बन गर्ने ।

(ङ) प्रतिष्ठान स्तरको ट्रेड यूनियनको तर्फबाट सम्बन्धित प्रतिष्ठान तथा व्यवस्थापकहरुसंग वार्ता गर्ने,

(च) कामदारहरुको हित तथा कल्याणको लागि विभिन्न प्रकारका कोषको स्थापना तथा संचालन गर्ने,

(छ) कामदार तथा ट्रेड यूनियन प्रति गरिएको उत्पीडनका तथ्यहरु सार्वजनिक गराउने र त्यसको लागि सम्बन्धित प्रतिष्ठानलाई आवश्यकतानुसार सचेत गराउने ।

१०. <u>विधान</u> : (१) ट्रेड यूनियनको विधानमा देहायका विवरणहरु समावेश गरिएको हुनु पर्नेछ :–

(क) ट्रेड यूनियनको नाम र ठेगाना,
(ख) ट्रेड यूनियन स्थापना गर्नुको उद्देश्य,
(ग) कार्य समितिको गठन विधि र कार्य अवधि बढीमा चार वर्ष हुने,
(घ) साधारण सदस्यता, पदाधिकारीहरुको संख्या र तिनीहरुको निर्वाचन प्रकृया,
(ङ) एक वर्ष अविच्छिन्न सेवा गरेको र नेपाली नागरिक कामदार मात्र पदाधिकारीमा निर्वाचित हुन सक्ने व्यवस्था,
(च) ट्रेड यूनियनको कोष र त्यसको लेखापरीक्षणसम्बन्धी व्यवस्था,
(छ) ट्रेड यूनियनको हिसाब किताबको जाँचबुझ तथा निरीक्षणसम्बन्धी व्यवस्था,
(ज) पदाधिकारीहरुको विरुद्धमा अविश्वासको प्रस्ताव ल्याउन सक्ने व्यवस्था,
(झ) ट्रेड यूनियनको साधारण सभा र कार्य समितिको काम, कर्तव्य अधिकार र बैठकसम्बन्धी व्यवस्था,
(ञ) ट्रेड यूनियनको विधान संशोधन प्रकृया,
(ट) ट्रेड यूनियन विघटनसम्बन्धी व्यवस्था,
(ठ) ट्रेड यूनियन विघटन भएपछि ट्रेड यूनियनको सम्पति र दायित्वसम्बन्धी व्यवस्था ।

(२) ट्रेड यूनियनको विधानमा कुनै किसिमको संशोधन गरिएमा त्यसरी संशोधन गरएको पैंतीस दिनभित्र सम्बन्धित ट्रेड यूनियनले त्यस्तो संशोधनको प्रति संलग्न राखी सो कुराको जानकारी पंजिकाधिकारीलाई दिनु पर्नेछ र निज पंजिकाधिकारीबाट सोको स्वीकृति समेत लिनु पर्नेछ ।

११. <u>आधिकारिक ट्रेड यूनियनको मान्यता</u> : (१) आधिकारिक ट्रेड यूनियनको निर्वाचन

(३) उपदफा (२) बमोजिम सूचना प्राप्त मितिले पन्ध्र दिनभित्र पंजिकाधिकारीले तोकिएबमोजिम आधिकारिक ट्रेड यूनियनको प्रमाणपत्र दिनु पर्नेछ ।

१२. <u>माग दाबी प्रस्तुत गर्ने</u> : (१) श्रम ऐन, २०४८ को दफा ७४ को उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि आधिकारिक ट्रेड यूनियनको कार्य समितिले कामदारहरुको तर्फबाट सामूहिक सौदाबाजी गर्न दिएको संख्यामा आफ्नो प्रतिनिधिहरुको नाम खुलाई लिखित रुपमा व्यवस्थापक समक्ष माग दाबी प्रस्तुत गर्न सक्नेछ ।

(२) श्रम ऐन, २०४८ को दफा ७६ मा लेखिएको प्रकृया पूरा नगरी आधिकारिक ट्रेड यूनियनले प्रतिष्ठानमा हडताल गर्ने वा त्यसलाई सघाउ पुऱ्याउने किसिमका कुनै पनि काम गर्न हुँदैन ।

१३ <u>आधिकारिक ट्रेड यूनियनको मान्यतावधि</u> : दफा ११ बमोजिम मान्यता प्राप्त गरेको आधिकारिक ट्रेड यूनियनले कामदारहरुको तर्फबाट व्यवस्थापकसंग सामूहिक सौदाबाजी गर्न पाउने अवधि सोही उदफा (३) बमोजिम पंजिकाधिकारीले प्रमाणपत्र दिएको मितिबाट दुई वर्षसम्मको लागि कायम रहनेछ ।

परिच्छेद – ४

१४. <u>पंजिकाधिकारीको नियुक्ति</u> : (१) यस ऐनबमोजिम ट्रेड यूनियन दर्ता गर्नको लागि श्री ५ को सरकारले आवश्यकतानुसार पंजिकाधिकारीहरुको नियुक्ति गर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) मा जुनसुकै कुरा लेखिएमो भए तापनि श्री ५ को सरकारले नेपाल राजपत्रमा सूचना प्रकाशित गरी आवश्यकतानुसार अन्य कुनै अधिकारीलाई समेत पंजिकाधिकारीको अधिकार प्रयोग गर्न पाउने गरी सक्नेछ ।

१५. <u>पंजिकाधिकारीको काम, कर्तव्य र अधिकार</u> : पंजिकाधिकारीको काम, कर्तव्य र अधिकार देहायबमोजिम हुनेछ :–

(क) ट्रेड यूनियन दर्ता गर्ने,
(ख) दर्ता भएको ट्रेड यूनियनको विवरण तथा तत्सम्बन्धी अन्य लगतहरु दर्ता किताब खडा गरी अद्यावधिक रुपमा राख्ने,
(ग) ट्रेड यूनियन दर्ता गर्ने सम्बन्धमा आवश्यक देखिएका थप विवरणहरु समेत माग्ने,
(घ) यस ऐनबमोजिम ट्रेड यूनियनले पेश गर्नुपर्ने विवरण, प्रतिवेदन वा अन्य कागजपत्र पेश नगरेमा वा झुट्टा पेश गरेमा आवश्यक कारवाही चलाउने,
(ङ) आधिकारिक ट्रेड यूनियन निर्वाचन गर्ने प्रक्रिया निर्धारण गर्ने ।

१६. <u>दर्ता किताब</u> : ट्रेड यूनियनको विवरण, लगत इत्यादि अद्यावधिका रुपमा राख्न पंजिकाधिकारीले छुट्टै दर्ता किताब खडा गर्नु पर्नेछ ।

परिच्छेद – ५

कोष र लेखापरीक्षण

१७. <u>कोष</u> : (१) ट्रेड यूनियनको आफ्नो छुट्टै कोष हुनेछ र सो कोषमा देहायका रकमहरु रहनेछन् :–

(क) सदस्यता शुल्कबाट प्राप्त रकम,
(ख) राष्ट्रिय संघसंस्थाबाट सहयोग वा अनुदान स्वरुप प्राप्त रकम,
(ग) अन्य कुनै श्रोतबाट प्राप्त रकम ।

(२) ट्रेड यूनियनको नामबाट गरिने सबै खर्च कोषबाट व्यहोरिनेछ ।

(३) उपदफा (१) बमोजिमको कोषमा रहने रकमहरु नेपाल अधिराज्यभित्रको कुनै वाणिज्य बैंकमा खाता खोली जम्मा गरिनेछ ।

१८. <u>लेखा र लेखापरीक्षण</u> : (१) ट्रेड यूनियनको लेखा विधानमा उल्लेख भएबमोजिम राख्नु पर्नेछ ।

(२) ट्रेड यूनियनको साधारण सभाले नियुक्त गरेको लेखापरीक्षकद्वारा उपदफा (१) बमोजिम राखिएको लेखाको परीक्षण हुनेछ ।

परिच्छेद – ६

<u>विविध</u>

१९. ट्रेड यूनियनको सम्मिलन : (१) दुई वा दुईभन्दा बढी ट्रेड यूनियनहरु एउटै ट्रेड यूनियनमा सम्मिलत हुन चाहेमा त्यसरी सम्मिलन हुन चाहने प्रत्येक ट्रेड यूनियनको साधारण सभाको बहुमतले सम्मिलन हुने पक्षमा मतदान गरेमा त्यस्ता ट्रेड यूनियनहरुले आपसमा सम्झौता गरी नयाँ ट्रेड यूनियन गठन गर्न सक्नेछन् ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम गठित नयाँ ट्रेड यूनियन दर्ता गराउनको लागि कार्य समितिले तोकेको पदाधिकारीले सम्मिलन भएका ट्रेड यूनियनहरुले आपसमा गरेको सम्झौताको प्रतिलिपि, त्यस्तो ट्रेड यूनियनको विधान र तोकिएको दस्तुर समेत संलग्न राखी तोकिएको विवरण सहित तोकिएबमोजिमको ढाँचामा पंजिकाधिकारी समक्ष दरखास्त दिनु पर्नेछ ।

२०. <u>नाम परिवर्तनको सूचना</u> : कुनै ट्रेड यूनियनले आफ्नो नाम परिवर्तन गरेमा त्यसरी नाम परिवर्तन गरिएको पैंतीस दिनभित्र त्यसको सूचना पंजिकाधिकारीलाई दिनु पर्नेछ ।

२१. <u>नाम परिवर्तन, सम्मिलन वा विलय भएमा त्यसको असर</u> : (१) कुनै ट्रेड यूनियनको नाम परिवर्तन भएको कारणबाट मात्र त्यस्तो ट्रेड यूनियनले प्राप्त गर्ने अधिकार वा पूरा गर्ने दायित्वको कुनै असर परेको मानिने छैन ।

(२) दुई वा दुई भन्दा बढी ट्रेड यूनियनहरुको एउटै ट्रेड यूनियनमा सम्मिलन भएमा वा एउटा ट्रेड यूनियन विलय भएमा त्यस्तो ट्रेड यूनियनले पूरा गर्नु पर्ने दायित्वमा कुनै असर पर्ने छैन ।

२२. करार सम्बन्धी दायित्व पूरा गर्ने पर्ने : (१) ट्रेड यूनियन आफैले गरेको वा ट्रेड यूनियनको तर्फबाट अधिकार प्राप्त पदाधिकारीले गरेको करारको दायित्व त्यस्तो ट्रेड यूनियन र ट्रेड यूनियनसंग करार गर्ने पक्षले पूरा गर्नु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम ट्रेड यूनियन र प्रतिष्ठान वा व्यवस्थापक बीच भएको करारकको सम्बन्धमा कुनै विवाद उत्पन्न भएमा विवाद उत्पन्न भएको वा मुद्दा गर्नु पर्ने कारण भएको मितिले तीन महिनाभित्र अदालतमा मुद्दा दायर गर्नु पर्नेछ ।

२३. मुद्दा नचलाइने : आधिकारिक ट्रेड यूनियन वा त्यस्तो ट्रेड यूनियनको पदाधिकारीले यो ऐन वा श्रम ऐन २०४८ को प्रकृया पुरा गरी सामूहिक सौदाबाजी गर्ने सन्दर्भमा कुनै कार्य गर्दा प्रतिष्ठानलाई कुनै असर पर्न गएको रहेछ भने पनि त्यस कुरालाई लिएर त्यस्तो ट्रेड यूनियन वा पदाधिकारीको विरुद्धमा कुनै पनि अदालतमा मुद्दा चलाइने छैन ।

२३क. सरुवा वा बढुवा नगरिने : प्रतिष्ठान स्तरका ट्रेड यूनियनका कार्य समितिका पदाधिकारीहरुलाई विशेष परिस्थितिमा बाहेक उनीहरुको सहमति बिना सरुवा वा बढुवा गरिने छैन ।

२४. वार्षिक विवरण पेश गर्नु पर्ने : (१) ट्रेड यूनियनले आफ्नो हिसाब किताबको लेखापरीक्षण गराई सम्पूर्ण सम्पति, ऋण र दयित्व समेत स्पष्ट देखिने गरी प्रत्येक वर्षको वार्षिक विवरण आर्थिक वर्ष समाप्त भएको मितिले तीन महीनाभित्र पंजिकाधिकारी समक्ष पेश गर्नु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिमको वार्षिक विवरणमा ट्रेड यूनियनको शुल्क तिर्ने सदस्यहरुको कूल संख्या र वर्ष भरी फेरबदल भएका पदाधिकारीहरुको विवरण समेत समावेश हुनु पर्नेछ ।

२५. दर्ता खारेज : (१) पंजिकाधिकारीले यस ऐनबमोजिम दर्ता भएको ट्रेड यूनियनको दर्ता देहायका अवस्थामा खारेज गर्नु पर्नेछ :–

(क) ट्रेड यूनियनले दर्ता खारेज गर्नको लागि पंजिकाधिकारी समक्ष दरखास्त दिएमा,
(ख) ट्रेड यूनियनको दर्ता भूल वा जालसाजीबाट हुन गएको कुरा प्रमाणित भएमा,
(ग) यो ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियमको विपरित हुने गरी काम कारवाही गरेमा ।

(२) उपदफा (१) को खण्ड (ख) र (ग) बमोजिमको अवस्था परी कुनै ट्रेड यूनियनको दर्ता खारेज गर्नु परेमा सम्बन्धित पन्जिकाधिकारीले सम्बन्धित ट्रेड यूनियनलाई त्यसरी ट्रेड यूनियन खारेज गर्नु पर्ने कारण खुलाई स्पष्टीकरण पेश गर्न पन्ध्र दिनको सूचना दिनु पर्नेछ ।

(३) उपदफा (२) बमोजिमको अवधिभित्र सम्बन्धित ट्रेड यूनियनले स्पष्टीकरण पेश नगरेमा वा पेश गरेको स्पष्टीकरण सन्तोषजनक तथा कानूनसम्मत् नभएमा पन्जिकाधिकारीले त्यस्तो यूनियनको दर्ता खारेज गर्न सक्नेछ ।

२६. **ट्रेड यूनियन संघ र महासंघका पदाधिकारी** : यस ऐनमा अन्यत्र जुनसुकै कुरा लेखिएको भएतापनि ट्रेड यूनियन संघ र ट्रेड यूनियन महासंघले आफ्ना कार्य समितिका पदाधिकारीहरुको कूल संख्याको क्रमशः दश र पच्चीस प्रतिशतमा नबढ्ने गरी कामदारहरुको हक र हितको संरक्षण र सम्बर्द्धन गर्ने कार्यमा संलग्न व्यक्तिहरुलाई ट्रेड यूनियन संघ र ट्रेड यूनियन महासंघको पदाधिकारीमा राख्न सक्नेछ ।

२६. **ट्रेड यूनियनको प्रतिनिधित्व** : श्री ५ को सरकारले ट्रेड यूनियनको तर्फबाट प्रतिनिधि मनोनयन गर्दा वा ट्रेड यूनियनबाट प्रतिनिधित्व गराउँदा विषयबस्तुसंग सम्बन्धित ट्रेड यूनियनहरु एकभन्दा बढी भएमा त्यस्तो ट्रेड यूनियनबाट समानुपातिक रुपमा वा आलोपालो गरी मनोनयन वा प्रतिनिधित्व गराउनेछ ।

२७. **ट्रेड यूनियन विघटनको सूचना दिनु पर्ने** : (१) कुनै ट्रेड यूनियनको विधान बमोजिम विघटन गर्नु पर्दा त्यसको कारण खुलाई सम्बन्धित पदाधिकारीले पंजिकाधिकारीलाई सूचना दिनु पर्नेछ ।

(२) उपदफा (१) बमोजिम विघटनको सूचना प्राप्त भएपछि पंजिकाधिकारीले त्यस्तो विघटन विधानबमोजिम भए नभएको कुराको जाँचबुझ गरी विधान बमोजिम विघटन भएको मात्र त्यस्तो सूचना दर्ता गर्नु पर्नेछ र त्यसरी सूचना दर्ता भएपछि मात्र त्यस्तो ट्रेड यूनियन विघटन भएको मानिनेछ ।

२७क. **मुद्दा दायर गर्ने हद म्याद** : यस ऐनमा अन्यथा व्यवस्था भएकोमा बाहेक यो ऐन र यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम बिपरित भएको कुनै काम कारबाहीको सम्बन्धमा कुनै व्यक्ति उपर मुद्दा चलाउनु परेमा सो काम भए गरेको मितिले वा मुद्दा चलाउनु पर्ने कारण भएको तीन महिनाभित्र मुद्दा दायर गरिसक्नु पर्नेछ ।

२८. **दण्ड सजाय** : (१) कुनै पदाधिकारी, सदस्य वा ट्रेड यूनियनका कुनै कर्मचारीले ट्रेड यूनियनको वा त्यस्तो ट्रेड यूनियनबाट संचालित कोष तथा कार्यक्रमको सम्पति हिनामिना गरेमा वा त्यस्तो सम्पतिमा कुनै किसिमको हानी नोक्सानी गरेमा श्रम अदालतले त्यस्तो पदाधिकारी, सदस्य वा कर्मचारीबाट त्यसरी हिनामिना वा हानी नोक्सानी भएको रकम बराबरको रकम भराउने आदेश : दिई पाँचहजार रुपैयाँसम्म जरिवाना वा एक वर्षसम्म कैद वा दुबै सजाय गर्न सक्नेछ ।

(२) यो ऐन वा ऐन अन्तर्गत बनेको नियमबमोजिम ट्रेड यूनियनको तर्फबाट पेश गर्नुपर्ने विवरण, प्रतिवेदन, सूचना वा अन्य कागजपत्र पेश नगरेमा वा झुट्टा बनाई पेश गरेमा पंजिकाधिकारीले सम्बन्धित पदाधिकारलाई पाँचसय रुपैयाँसम्म जरिवाना गर्न सक्नेछ ।

२९. **पुनरावेदन** : (१) यो ऐनबमोजिम श्रम अदालतले शुरु कारवाही र किनारा गरेको मुद्दामा पुनरावेदन अदालतमा पुनरावेदन लाग्नेछ ।

(२) यो ऐनबमोजिम पंजिकाधिकारीले गरेको आदेश उपर श्रम अदालतमा पुनरावेदन लाग्नेछ ।

(३) श्रम अदालतले शुरु कारवाही र किनारा गरेको वा पंजिकाधिकारीले आदेश गरेको मितिले पैंतीस दिनभित्र पुनरावेदन गरी सक्नु पर्नेछ ।

३०. **श्री ५ को सरकारको विशेषाधिकार** : यस ऐन वा यस ऐन अन्तर्गत बनेको नियम अन्तर्गत गठित ट्रेड यूनियन वा ट्रेड यूनियन संघ वा ट्रेड यूनियन महासंघको काम कारवाहीबाट असाधारण परिस्थिति सृजना भई देशको शान्ति सुरक्षामा खलल पार्न सक्ने देखिएमा वा देशको आर्थिक हितको प्रतिकूल हुने भएमा त्यस्ता काम कारवाहीमा रोक लगाउन श्री ५ को सरकारले आवश्यक आदेश वा निर्देशन दिन सक्नेछ ।

३१. **नियम बनाउन सक्ने** : यस ऐनका उद्देश्य कार्यान्वयन गर्नको लागि श्री ५ को सरकारले आवश्यक नियमहरु बनाउन सक्नेछ ।